

BESTEMMINGSPLAN GEZONDHEIDSPARK

4.1 Erfgoed: archeologie, monumentenzorg en cultuurhistorie

4.1.1 Regelgeving en beleid

Erfgoedwet

Het archeologisch bodemarchief is de belangrijkste bron voor onze oudste geschiedenis. Sinds 1 oktober 2007 regelde de Wet op de archeologische monumentenzorg als onderdeel van de Monumentenwet 1988 de bescherming en het behoud van archeologische waarden in de bodem. De archeologische zorgplicht ligt sindsdien bij de gemeente.

Sinds 1 juli 2016 is de Monumentenwet 1988 komen te vervallen en is de Erfgoedwet in werking getreden. De bepalingen van een deel van de Monumentenwet zijn opgenomen in de Erfgoedwet. Het deel dat betrekking heeft op de besluitvorming in de fysieke leefomgeving gaat over naar de toekomstige Omgevingswet. Vooruitlopend op de datum van ingang van de Omgevingswet zijn deze artikelen te vinden in het Overgangsrecht in de Erfgoedwet, waar ze ongewijzigd van toepassing blijven zolang de Omgevingswet nog niet van kracht is.

Overgangsrecht

Sommige onderdelen van de Monumentenwet 1988 gaan in 2021 over naar de Omgevingswet. Tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet blijven deze onderdelen van kracht binnen het overgangsrecht van de Erfgoedwet. Voor archeologie gaat het onder meer om:

- het meewegen van het archeologische belang bij het opstellen van bestemmingsplannen;
- de mogelijkheid om voorschriften te verbinden aan de omgevingsvergunning ter bescherming van archeologie;
- de mogelijkheid van de Minister van OCW om bij (dreigende) schade aan archeologische monumenten na een toevalsvondst voorschriften te stellen aan de uitvoering de werkzaamheden of die stil te leggen;
- de mogelijkheid van het bevoegd gezag of de Minister van OCW om toegang tot een terrein af te dwingen om archeologisch onderzoek te kunnen doen.

Op grond van de Erfgoedwet moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. Het belangrijkste doel van de wet is de bescherming van archeologische waarden op de oorspronkelijke plek, dus in de bodem zelf (*in situ*). De bodem biedt doorgaans de beste garantie voor een goede monumentenzorg.

De gemeente is verplicht om in nieuwe bestemmingsplannen rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Wie de bodem in wil om te bouwen of aan te leggen, kan verplicht worden om een archeologisch vooronderzoek uit te (laten) voeren. Vooronderzoek moet duidelijk maken welke archeologische waarden verwacht worden en of deze behoudenswaardig zijn. De onderzoeksresultaten bepalen het verdere vervolg; een aanpassing van de bouwplannen, zodat de waarden op hun plek behouden blijven, of het definitief opgraven en documenteren van de archeologische waarden zodat de gegevens in een archeologisch depot behouden blijven.

Er wordt in de wet uitgegaan van het basisprincipe dat de verstoorder of veroorzaker van archeologieverstorende bodemingrepen betaalt voor het onderzoek van de archeologische waarden.

Besluit ruimtelijke ordening

Vanaf 1 januari 2012 dient in bestemmingsplannen rekening te worden gehouden met cultuurhistorie. Dit is een wijziging van het Besluit ruimtelijke ordening en maakt onderdeel uit van de modernisering van de monumentenzorg.

Cultuurhistorische Atlas Zuid-Holland

De Cultuurhistorische Atlas van Zuid-Holland geeft een overzicht van de cultuurhistorische kenmerken en waarden in Zuid-Holland. Onderdelen uit de Provinciale Structuurvisie (2010) zijn hier in opgenomen.

De atlas bestaat uit kaarten voor de drie onderdelen van de cultuurhistorie: archeologie, historische stedenbouw en historisch landschap. Ieder onderdeel bestaat uit twee kaarten die inzichtelijk maken wat in Zuid-Holland cultuurhistorisch van belang is en waarom:

- de kenmerkenkaart, waarop de kenmerkende nederzettingenpatronen, landschapspatronen en de archeologische opbouw van het landschap zijn weergegeven;
- de waardenkaart, waarop de waardevolle structuren van de kenmerkenkaart zijn gewaardeerd.

Deze cultuurhistorische kenmerken en waarden vormen de input bij processen van culturele planologie.

Gemeentelijk beleid archeologie

Al sinds de jaren '60 vindt archeologisch onderzoek plaats in de gemeente. Sinds 1995 is in Dordrecht een gemeentelijk archeoloog actief en sinds 1999 beschikt de gemeente Dordrecht over een opgravingsvergunning voor het eigen grondgebied. De gemeente voert dus sinds 1995 een eigen beleid wat betreft archeologie. Sinds de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg in 2007 dienen archeologische waarden wettelijk in de besluitvorming rond ruimtelijke orderingsprocessen meegewogen te worden. In de praktijk gebeurde dit in Dordrecht al sinds 1995.

In 2009 is de archeologische verwachtingskaart voor de gemeente Dordrecht opgesteld. De kaart is een detaillering en uitwerking van de kaarten die op nationale en provinciale schaal beschikbaar zijn. Op het gemeentelijk grondgebied varieert de verwachting van laag tot zeer hoog. In het bij de kaart behorende rapport "Stad en Slib: het archeologisch potentieel van het Eiland van Dordrecht in kaart gebracht" is de onderbouwing voor de hoogte van de verwachting verwoord. In de Erfgoedverordening Dordrecht (2010) zijn aan de archeologische verwachtingen verschillende voorwaarden en vrijstellingen verbonden. Deze voorwaarden en vrijstellingen worden uiteindelijk in de nieuwe bestemmingsplannen opgenomen.

Archeologisch onderzoek in de gemeente Dordrecht is gericht op kenniswinst wat betreft de bewonings- en ontwikkelingsgeschiedenis van de stad en het Eiland. Van groot belang hierbij is het ontstaan en de ontwikkeling van de stad, de reconstructie van het (cultuur)landschap van het Eiland van Dordrecht en de relatie tussen stad en platteland vóór de ingrijpende St. Elisabethsvloed van 1421. Hiermee sluit de gemeente aan op de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie, waarin de relatie tussen mens en landschap in West Nederland binnen de middeleeuwse bewoningsgeschiedenis een speerpunt vormt en uitgewerkt moet worden. De provincie Zuid Holland kent een grote waarde toe aan locaties die informatie bevatten over de ontginning van het veenlandschap in de middeleeuwen. Het is deze ontginning van het veen en de daarmee samenhangende structuren zoals kaden, dijken, sluizen en die ook nu nog beeldbepalend zijn voor het Hollands landschap. Het Eiland van Dordrecht speelt in landschap een opvallende rol vanwege het in 1421 verdronken en daarna volledig afgedekte landschap, waaraan de huidige Biesbosch een blijvende herinnering is.

Bij alle ingrepen in de bodem van Dordrecht dient zorg te worden besteed aan mogelijk aanwezige archeologische waarden.

Voor aanvang van grondwerkzaamheden dient dan ook onderzocht te worden of en waar archeologische sporen in het gebied aanwezig zijn en wat hun kwaliteit en waarde is. Als er archeologische behoudenswaardige waarden aanwezig zijn, dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud door planaanpassing of opgraven. Behoud in situ verdient

daarbij de voorkeur. Bij vaststellen van archeologische waarden en het omgaan met behoudenswaardige waarden dient gewerkt te worden volgens de eisen van de gemeente Dordrecht. Deze verplichting geldt voor het gehele plangebied.

Rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten

In het plangebied bevinden zich geen Rijks- of gemeentelijke monumenten.

Cultuurhistorie

In de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Zuid-Holland staat op de landschapswaardenkaart de Oudendijk aangemerkt als een poldergrens met hoge waarde.

4.1.2 Onderzoek

Archeologie

In het gebied van het Gezondheidspark-Sportboulevard zijn sinds 2004 een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd. Bij de onderzoeken zijn sinds 2006 sporen opgegraven van laatmiddeleeuwse bewoning - het voormalige dorp Wolbrandskerke - en het bijbehorende verdrongen cultuurlandschap van de Grote of Zuid-Hollandse Waard met zijn waterlopen van vóór 1421, met name de rivier de Dubbel. Deze sporen zijn verspreid over het plangebied vastgesteld vanaf een diepte van 70 cm beneden maaiveld.

In 2006 werd de vindplaats van het dorp door de provincie Zuid-Holland aangewezen tot archeologisch monumentaal terrein en die status is inmiddels omgezet naar die van terrein van provinciaal belang. Dit terrein ligt in het midden van het Gezondheidspark. De grenzen van het terrein zijn in 2006 bij gebrek aan voldoende onderzoek relatief arbitrair vastgesteld. De hieraan eerder verbonden vrijstelling voor bodemingrepen tot maximaal 40cm beneden maaiveld is niet meer van toepassing, omdat inmiddels door onderzoek is vastgesteld dat de archeologische waarden ook hier pas vanaf 70 cm beneden maaiveld aanwezig zijn.

De archeologische verwachtingskaart voor het Eiland van Dordrecht (2009) geeft globale landschappelijke informatie over het tijdens de Sint Elisabethsvloeden van 1421-1424 verdrongen landschap van de Grote of Zuid-Hollandse Waard. De loop van de rivier de Dubbel staat hierop aangegeven met brede oeverzones omdat deze nog niet overal tot in detail zijn onderzocht.

Deze basisgegevens zijn op gemeentelijk niveau vertaald naar de beleidskaart archeologie (2012) en naar de diverse bestemmingsplannen. Voor het hele plangebied geldt een hoge archeologische waarde (WR-A-2).

Op basis van de uitgevoerde archeologische onderzoeken is de rivier de Dubbel en zijn oevers in een deel van het plangebied exacter in beeld gebracht, is gebleken dat de Dubbel ook al in de Romeinse tijd bruikbaar en bewoonbaar was én dat op de zuidoever het dorp Wolbrandskerke moet liggen waarvan alleen de kerk en een deel van het kerkhof inmiddels zijn opgegraven. Over het verdrongen dorp zelf - omvang, locatie, vorm - is nog vrijwel geen informatie beschikbaar gekomen, net zo min als voor de verwachte bewoning op de noordelijke oever van de Dubbel.

Er geldt voor het gehele plangebied een vrijstelling voor bodemingrepen tot 70 cm beneden maaiveld. Bij diepere ingrepen dient voorafgaand archeologisch onderzoek plaats te vinden omdat daarbij archeologische waarden verstoord dreigen te worden. Bepaalde locaties kunnen vanwege hun ligging boven/in de bedding van de rivier de Dubbel helemaal vrijgesteld worden van de onderzoekplicht, omdat in de bedding zelf geen archeologische waarden verwacht worden.

4.1.3 Conclusie

Archeologie

Archeologisch onderzoek naar de resten van het verdrongen en bedekte laatmiddeleeuwse landschap sluit aan bij twee nationale en provinciale onderzoeksthema's "de Middeleeuwse ontginning en bewoning van de veengebieden" en "het omgaan met water in het verleden". Vanwege het feit dat niet bekend is waar zich archeologisch interessante gebieden of objecten zich exact bevinden, dient bij alle ingrepen in de bodem van het plangebied zorg te worden besteed aan de potentieel aanwezige archeologische resten.

Voor aanvang van grondwerkzaamheden dient dan ook op kosten van de initiatiefnemer/veroorzaker onderzocht te worden of en waar archeologische sporen in het gebied aanwezig zijn en wat hun kwaliteit en waarde is. Als er archeologische behoudenswaardige vindplaatsen aanwezig zijn, dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud door planaanpassing of door opgraven. Behoud *in situ* ofwel in de bodem zelf verdient daarbij de voorkeur. Bij het vaststellen van archeologische waarden en het omgaan met behoudenswaardige waarden dient gewerkt te worden volgens een door de Gemeente Dordrecht vastgesteld programma van Eisen (PvE).

In het plangebied mag alleen worden gebouwd als uit onderzoek blijkt dat geen beschermingswaardige archeologische waarden aanwezig zijn of deze in voldoende mate zijn onderzocht en zeker gesteld. In het bestemmingsplan is hiervoor een regeling getroffen. Die regeling is gebaseerd op Hoofdstuk 5 Archeologische Monumentenzorg, Erfgoedwet.

Deze regeling geldt niet voor:

- gelijke vervanging van bestaande bouwwerken
- bodemingrepen tot maximaal 70 cm beneden maaiveld
- heipalen tot een maximum van 5% van het daadwerkelijk te bebouwen gebiedsoppervlak.

In alle andere gevallen dient er voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning op kosten van de initiatiefnemer/veroorzaker eerst archeologisch onderzoek (vooronderzoek, eventueel gevolgd door vervolgonderzoek, eventueel gevolgd door definitief onderzoek) uitgevoerd en gerapporteerd te worden.

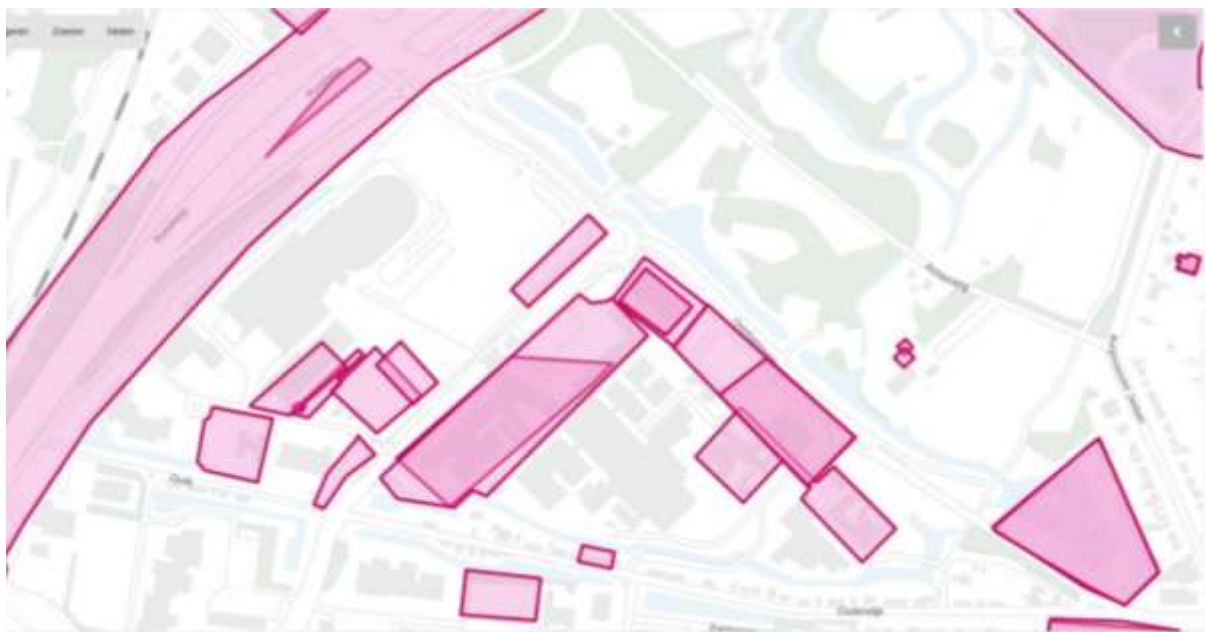
Vakteam Erfgoed

Senior adviseur Jacqueline Hoevenberg

4 oktober 2018

Kaartbeeld beleidskaart archeologie (vastgesteld 2012) in DrechtMaps
 Oranje: dubbelbestemming waarde archeologie 2, WR-A-2 met een vrijstelling van de archeologische onderzoekplicht voor bodemingrepen tot maximaal 70 cm beneden maaiveld.
 Bruinrood: dubbelbestemming waarde archeologie 1 (WR-A-1) met een vrijstelling van de archeologische onderzoekplicht voor bodemingrepen tot maximaal 40 cm beneden maaiveld.
 NB Deze WR-A-1 kan inmiddels bijgesteld worden naar WR-A-2 en daarmee als apart vlakken aparte waarde van deze kaart/op de verbeelding verdwijnen.

Kaartbeeld locaties archeologische onderzoeken 2004-2018